

Сталкі та його команда

Ред'ярд Кіплінг

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Шкільні історії від Ред'ярда Кіплінга

Хто не знає Кіплінга, хто не зачитувався його блискучими оповідками з „Таких собі казок”, не чудувався описам природи із „Книги Джунглів” або не чув пісень на його прекрасні вірші? Мабуть, із цим англійським письменником знайомий кожен. Однак Кіплінг щоразу підносить нашому читачеві нові сюрпризи – то не опубліковані раніше казки чи поезії, то просто не перекладені досі українською оповідання. Цього разу сер Ред'ярд приготувався потішити нас своїми шкільними історіями, першу частину яких зібрано у книзі „Сталкі та його команда”, до якої увійшли оповідання про юнацькі роки Кіплінга.

1878 року він переступив поріг «Коледжу Збройних сил», зовсім нещодавно перед тим відкритого у селі Вестворд-Гоу! в західному Девоні на самому березі Атлантичного океану. Тоді майбутньому нобелівському лауреату було 12 років, а в 16 років він, як випускник, уже прибув у розпорядження „Civil & Military Gazette”, де розпочав журналістську роботу.

Чим же така особлива ця книга, і чим такі примітні ці три роки, проведені Кіплінгом у Вестворд-Гоу?

У коледжі в часи Кіплінга навчалася дві сотні учнів. Їх було розподілено на гуртожитки, кожен з яких мав свого вихователя (згадаймо Гогвортс!). Гуртожитки були, наче ворогуючі племена, вони постійно змагалися між собою і неофіційно, і в показниках у спорті та навчанні. Молодші учні спали у загальних приміщеннях, а старші займали по троє окремі кімнати на горішньому поверсі. Мати такі апартаменти було почесно і хлопці гаряче обороняли такий свій привілей. Історії про школи-інтернати користувалися великою популярністю у Англії наприкінці 19 століття, та й зараз викликають інтерес у читачів, однак такої, як ця, ви не знайдете. Наша книга справді хлопчача. Неприємні історії про неприємних

хлопців у неприємній школі – так характеризували „Сталкі та його команду” сучасники.

Сам коледж було створено 1874 року офіцерами колоніальних військ. Школа для хлопців – майбутніх військових – стала горнилом, у якому вчителі працювали над „переплавною хлопчиків у справжніх чоловіків”. Цій меті сприяли і напівармійський уклад життя у коледжі, і похмура девонська погода, і розташування у глушині, далеко від великих міст та популярних маршрутів. Сам Кіплінг згодом писав: „Коледж заснували небагаті офіцери, щоб дати своїм синам по змозі недорогого освіти. Це була велика школа-фортеця, понад три чверті учнів якої народилися поза Англією і мріяли стати військовими, як їхні батьки. Навіть за мірками того часу школа була бідно обставлена, а місцева їжа викликала би бунт серед учнів Дартмура”.

Саме таку школу описує Кіплінг у книжці, яку ви тримаєте в руках. Даючи волю своїй уяві, він все ж розповідає правдиві історії про те, що траплялося під час навчання з ним та із двома його друзями – Бірсфордом та Данстервілем. Здається, таких шибайголов, як ця трійця, ще пошукати! Хлопці, як то кажуть, були „самі собі на умі”, щомиті готові вчинити якусь капость, пожартувати з однолітками чи з учителями, відкараскатися від додаткових годин, вибратися за дозволену територію, щоб покурити люльки або постріляти кроликів. І що головне – їх ніхто не може впіймати на гарячому, їх страшенно важко вивести на чисту воду і покарати. Здається, і це було дуже важливо для Кіплінга, жорстка система освіти настільки загартувала цих своїх учнів, що вже не могла дати їм раду. І саме з таких учнів згодом виходять талановиті митці, здібні головнокомандувачі, а часом і геніальні поети.

Принадною особливістю цієї книги є її достовірність, адже за вигаданими іменами завжди стоять справжні люди, яких добре знав

Кіплінг. Перший директор школи, який працював і у часи Кіплінга, Кормелл Прайс народився 1835 року, здобув блискучу освіту і прийшов на пост директора, уже маючи за плечима великий досвід викладання і управління. Він був людиною передових поглядів і мав друзів серед художників-прерафаелітів, один із яких доводився рідним братом матері Ред'ярда – Еліс Макдональд. Кіплінгів батько – Джон Локвуд Кіплінг – також був особисто знайомий із Кормеллом Прайсом, і саме завдяки йому молодий Ред'ярд потрапив до цього коледжу.

Дванадцятирічний Кіплінг був єдиним окуляриком у коледжі, за що й отримав прізвисько „Гіґгер”, що можна наближено перекласти, як „Фари”. А ось у написаній ним книзі він з'являється під іншим прізвиськом – Жук. Так його іноді називали через невисокий зріст, чорне волосся і невеличкі, але дуже помітні на обличчі, юнацькі вуса. Отже, Реджинальд на прізвисько Жук, з яким ви зустрінетеся на сторінках книги, це сам її автор.

Один із друзів Жука – Вільям Мак-Турк – насправді звався Джорджем Бірсфордом і по закінченні школи став відомим фотографом і непоганим художником. Справжні скетчі Бірсфорда, які він малював, коли був школярем, зібрано у вигляді „Нотатника Мак-Турка”, який і відкриває наше видання книги про Сталкі.

Так, нарешті, Сталкі, точніше Артура Коркрана...

У своїх спогадах про життя у коледжі Бірсфорд писав, що прототип Сталкі – Данстервіль – ніколи не мав такого прізвиська, а до того ж, не був аж таким крутим хлопцем, як його описує Кіплінг. Утім, мало хто заперечить, що одна із найвідчайдушніших операцій під час оборони Баку від турецьких військ була проведена саме генералом Данстервілем. Він показав себе справжнім „зухом зі сталевими нервами”, а саме від цих слів і пішло прізвисько Сталкі.

Інші учителі, такі як Джиллет на прізвисько Падре, Кінг, Праут, а також більшість учнів – Малий, Кіт, Імператор Китайський – мали

своїх реальних прототипів. Тому всюди на ілюстраціях у нашій книзі вони зображені такими, якими виглядали насправді. Художниця Леся Смірнова ретельно вивчала давні світлини і створювала свої образи максимально достовірними. У випускному альбомі, розміщеному на форзаці, легко відшукати головних героїв оповідань, на іншому форзаці шукайте мапу Вестворд-Гоу! із позначеним місцями, де відбувалася дія книги. На палітурці вас привітає зображення будівлі коледжу і Рінистий пляж. Цікаво буде також відшукати на плані будівлі коледжу кімнату, де жив Кіплінг із друзями (чи Жук із друзями – як вам більше до душі), а також прочитати вступний вірш, написаний самим Жуком, який почав римувати ще школярем.

Книга „Сталкі та його команда” ніколи не перекладалася українською, нашим читачам вона була доступна хіба що у російському перекладі, який, до того ж, не набув значної популярності. Водночас, оповідки про Сталкі мали неабиякий вплив на багатьох письменників. Найвідоміші серед них – російські фантасти брати Аркадій та Борис Стругацькі. Вони були так захоплені Кіплінговим „зухом зі сталевими нервами”, що самі зробили переклад, який довгий час вважався втраченим, і лише нещодавно його віднайшли у архіві письменників. А найвідоміший персонаж, створений братами – Сталкер, – запозичив своє ім'я саме від Сталкі, шкільного побратима Кіплінга.

Перший український переклад, який увійшов до цієї книги, виконано молодими перекладачами Богданом Стасюком та Сергієм Стецем, які дуже ретельно поставилися до первісного Кіплінгового тексту. Важка робота донесення тексту столітньої давнини до українського читача вдалася їм чудово, а ретельні примітки, написані Богданом Стасюком, зроблять анотоване читання ще захопливішим. Привертає увагу цікаве перекладацьке рішення

передачі англійського сленгу українською. Кіплінг – майстер вплітати у свій текст різноманітні діалекти англійської, говірки солдатів, територіальні особливості мови ірландців, шотландців чи індусів. У „Сталкі та його команди” ви зустрінете ірландський варіант англійської у виконанні Вільяма Мак-Турка та просту говірку місцевих фермерів, якою дехто з хлопців теж іноді балакав для сміху. Як це вийшло українською? Прочитайте і дізнаєтесь!

Книжка „Сталкі та його команда” продовжує серію видань Кіплінга українською, започатковану видавництвом „Навчальна книга – Богдан” 2009 року. На сьогодні вийшли друком такі книги серії:

„Такі собі казки” – історії для найменших, чарівні казки про kota, який завжди гуляє на самоті, про те, як було вигадано абетку чи від чого леопарди плямисті.

„Легенди з Книги Джунглів” – включає маловідомі оповідання із першої та другої „Книги Джунглів”, у яких не йдеться про Мауглі, зате є чимало про диких слонів, крокодилів з ріки Ґанґ та тюленів острова святого Павла.

„Казки на всі смаки” – містить сім оповідань, які вперше перекладено українською. Серед них такі малознані історії, як „Принцеса з глека”, „Як виростити лева”, „Віландів меч” та інші, які будуть цікаві як дітям, так і всім, хто вважав, що добре знає Кіплінга.

„Сталкі та його команда” – шкільні історії для хлопців, зухвалі та хуліганські, на їхнє створення Кіплінга надихнув власний досвід навчання у Вестворд-Гоу!

Готується до друку:

„Кім” – повість про індійську мандрівку ірландського хлопчика та його гуру, пошук втраченого батька, тибетські звичаї та іноземні спецслужби.

Володимир Чернишенко, 18.08.2013, Вестворд-Гоу!

Славте, друзі, вчителів,
Скромних і порядних,
За невтомнії труди,
Бо тривають ці труди,
Ще й квітують ці труди,
Де вони не владні.
Вітер західний у шторм
Нас на берег виніс —
Без батьків лишились тут,
Корпусів дванадцять тут,
І братів стонадцять тут —
Ось де опинились!
Тут при нас учителі —
Стали до роботи.
Та й нарізали лозин,
Замашних таких лозин,
Безліч гнали нас лозин
Щирої турботи!
Із Єгипту, з Трої геть
Через Гімалаї —
Ми пройшли багато миль,
Вавилон та Гебразиль,
Острови південних хвиль,
Ще й міста Китаю!
Ревно славте вчителів —
Цих шкільних старійшин.
Що навчали глузду нас,
Хтіли глузду вчити нас,
Тому глузду, що для нас,
Істин важливіший!

Нас на градус широти
Припада по надцять:
Чи хоча б один із нас,
Бо таки куди ж без нас,
Де не йди — зустрінеш нас,
Або нашу працю.
Наше завчене знання:
Просто вміти — мало.
Коли взявся вже — роби,
Як поклявся, то роби,
Раз не здався — дороби,
Що б не заважало!
Кругом пальця обвести
Їх — князьків тутешніх —
Добре вміли, а тепер
Шанці й міні в нас, тепер
Підкорили ми тепер
Королів справдешніх!
Ми навчилися од них
Бачити одразу,
Що таке найважчий шлях,
Коли є найкращий шлях,
Добрий і годящий шлях —
Слухатись наказу.
Ми тягар несемо свій
У краю неблизькім.
Служимо своїй землі,
Служимо в чужій землі,
І ждемо у тій землі
Честі, а не зиску.
Ми знання взяли від них,

Й думали, що мало,
Та минали все літа,
Пролітали геть літа,
Їх згадали в ці літа
І в собі впізнали.
Через це учителів
Ви однині славте.
Бо робота їх ТОДІ,
І турбота їх ТОДІ,
Вся марнота їх ТОДІ
Стала нашим ЗАВТРА.
Славте ж, друзі, вчителів
Скромних і порядних
За невтомнії труди,
Бо тривають ці труди,
Ще й квітують ці труди,
Де вони не владні.
Реджинальд Жук

— А потім Де Вітр Є й каже, мовляв, сякі ви такі страхопуди, не хочте допомогти. А я йому: набрав людей, то для чого ще й ми тобі здалися? Окрім того, коли в них за старшого той Де Вітре, вони конче вляпаються у якусь пригоду. Хіба не моя правда?

— Та твоя. Далася ж їм ця дурнувата витівка!.. Гембель їм буде. Ну, злапають вони тамтешніх корів. А далі щ є робитимуть із бісовими створіннями? Можна подоїти, наприклад. Тільки якщо корова не ворухнеться. І все.

— Свинтус ти, Жуче.

— Нє-а. Подумай сам, нащо пхатися з цілою чередою від Горбовищ до... до... куди вони там намилилися?

— Хочуть перегнати худобу до вільної обори Т Ї ві на маківці пагорба. Ми ще туди ходили курити минулого вівторка. Для хлопців

це щось ніби помста. Минулого тижня Відлі вже двічі допікав Де Вітре за те, що той катався на його кониках по Горбовищах. І тепер вони вирішили забрати в старого Відлі стільки корів, скільки подужають, і перегнати їх нагору. Але ж, бігме, він разом із Парсонсом, Орріном і Гаулеттом тільки спаскудять увесь задум. Варто буде цій трійці забачити Відлі, як заверещать і дьору.

Доц так і хлистав по схилах Горбовищ.

— От у нас би, ма'ть, усе вийшло, — підгортаючи комір пальта, протяг Мак-Турк, чия вогнисто-руда чуприна свідчила про особливий характер і вдачу.

— Не мабуть, а певно, що вийшло би, — переконливо відгукнувся Коркран. — Красти корови — це вам не горобців жовторотих драти. Сам я ніколи таким ще не займався, але мені-і-і здається чомусь, що тут потрібен справжній зух зі сталевими нервами. В іншому разі до діла краще й не братися.

Над головами хлопців нуртували сірі пасма туману з Атлантики, гнані вітром від узбережжя повз невиразну смугу Рінистого пляжу. За ним безперервно шуміли, розбиваючись об каміння, велетенські, нескінченні хвилі західного океану. У серпанку з протилежного, завітряного, боку паслося декілька самотніх поні й трохи худоби — власність н ортгемських фермерів, — з якої (попри небажання самих тварин) на дозвіллі охоче збиткувалися школярі. Трійко хлопців зупинилися біля насипу з огорожею, де закінчувалися рілля та лани Нортгемського пагорба і починалися Горбовища. Кудлатий, з окулярами на носі Жук притиснувся упритул до мокрої від дощу верхньої планки воріт і крутив головою навсібіч. Мак-Турк переминався з ноги на ногу, спостерігаючи, як вода почергово заливає сліди від його черевиків, а Коркран, посвистуючи, влігся на поросле травою окописько, намагаючись роздивитися щось у тумані.

Дорослій людині здоровий глузд підказував, що сьогоднішня погода видалася бридкою, однак учням нашої школи просто невтямки національні стереотипи про клімат. Ну, видався ранок трохи вогким, але ж напровесні завжди мокро. Відтак хіба можна було застудитися через якусь там сирість, принесену вітром з океану? Дощовик — гарна річ, коли треба йти до церкви, але якщо необхідно за найпершим же сигналом бігти чимдуж по оранці, гірше від нього нічого не придумаєш. Саме тому друзі стояли під зливою, вбрані як заманеться, і дуже добре, що їхні матері не бачили цього на власні очі.

— Послухай-но, Коркі, — двадцятьє протер скельця окулярів Жук, — коли ми вже не допомагатимемо Де Вітре, то на кий біс ми тут стирчимо?

— Спостерігаєм, — пролунала куца відповідь. — Робіть, як ваш Дядечко робить, і біда мине.

— То є неабияка штука — гнати товар по горбах і кучугурах, — зі знанням справи оголосив Мак-Турк, чий батько, ірландський баронет, трохи тямив на таких справах. — Та й не погубити його на Горбовищах... А мо', вони верхи на муциках Відлі поїдуть?

— Де Вітре такий, що поїде. Він мастак гасати на конях. Цитьте! Ох же й галасу вони наробили. Та їх чутно за кілька миль навкруги.

Повітря сповнилося галайканням, згуками, криками, командами, торохкотінням ключок для гольфу та цоканням копит. Висловлюючи обурення своєю яловичою мовою, до воріт підтюпцем трюхикали три корови з телятами, за ними бігли чотири воли з оскаженілими поглядами, які читалися у вибалушених очах, і двоє кошлатих поні. Позаду на конику без сідла, вимахуючи штахетиною, скакав веснянкуватий товстун. Де Вітре був по-своєму кмітливим хлопчаком із пристрасною любов'ю до верхогонів, якої геть не поділяли нортгемські селяни. Той самий фермер Відлі, котрий ніяк не міг добрати, що пущеним самопаш поні страх як

подобається бігати учвал по моріжку, колись уже назвав Де Вітре злодієм, і школяр йому цього не подарував. А це значило тільки одне — наліт.

— Агов! — крикнув заводій через плече. — Одчиняй ворота, Коркране, бо ця череда знову розбіжиться. Ми ледве зігнали їх до купи. Ох, як же розіллється старий Відлі!

Тут підбігли ще троє хлопців, вони невміло і надто завзято шугали худобу, поки не спрямували її всю на вузьку, обрамлену високими насипами девонширську стежину, що вела на маківку пагорба.

— Нумо, Коркране. Ти подивись, яка пішла гульня! — благав Де Вітре, але Коркран лише похитав головою. Цей захід постав перед ним по обіді в уже довершеному вигляді, з другорядною вакансією учасника з чужої ласки. Проте Артур Лайонел Коркран, учнівський номер 104, ні в кого в ад'ютантах не ходитиме.

— Зловлять вас, от побачиш, — зачинивши ворота, прогорлав він. — З Орріном і Парсонсом до пари нічого путнього не втнеш. Іще згадаєш мої слова, Де Вітре.

— Та ти просто сцикун! — долинуло у відповідь із туману.

— А, двічі не вмирати, — кинув Мак-Турк. — Се ж, ма'ть, перша крадіжка товару в історії Коледжу. Гайда...

— Зажди-но, — рішуче відрізав Коркран. — Кажу ж, робіть, як ваш Дядечко робить. — У таких справах слово Коркрана вважалося законом, адже досвід показував: будь-які «маневри», що відбувалися без його керівництва і згоди, кінчалися плачевно.

— Це ти кип'ятишся, бо сам не додумався до такої витівки першим, — втрутився у розмову Жук, через що Коркран тричі виписав йому копняка однією й тією самою ногою. Жук навіть не намагався ухилитись.

— Не-а, просто для цього не потрібно бути справжнім зухом зі сталевими нервами.

У їхній школі мати славу «зуха», та ще й зі сталевими нервами, означало, що ти розумний, розважливий, а ще — хитромудрий при плануванні всіляких штукарств і заходів; понад усе Коркран прагнув зажити цієї репутації, а тому робив для цього все можливе.

— Ізнов за рибу гроші, — підхопив Мак-Турк. — Ти ж ті'ки себе і вважаєш єдиним справжнім зухом у Коледжі.

За це Мак-Туркові дісталася не слабше за Жука; і на це ірландець, геть як Жук, теж навіть оком не змигнув. Згідно з етикетом їхньої дружби, то був усього лишень один із формальних способів повідомити про свою незгоду із висловленою пропозицією.

— Вони ж навіть нікого на чати не виставили, — правив далі Коркран (а школа готувала хлопців до армії). — Це хоч кров із носа треба робить, навіть коли трусиш чужі яблука. А на фермі Туві може виявитися повно людей.

— Минулого тижня, — проказав Жук, — там нікого не було, коли ми курили на їхній возівні. А ще від обори до першої хати — ціла миля.

Коркран ледве ворухнувся тонкою бровою:

— Слухай, Жуче, я вже втомився тебе к ає пати! Невже ти собі думаєш, нібито й сьогодні там ні душі? Спочатку треба було послати вивідача. А так їх просто зловлять, от побачиш. А якщо їх лапають, куди вони чкурнуть? Парсонс тут учиться менше року і цих місць не зна', тупий Оррін відростив надто велику дупу, а Гаулетт драпатиме світ за очі, щойно побачить старосту. — [У Девоні «старостами» називають усіх, хто заправляє виловом злодіїв на полях.] — Тільки Де Вітре може похвалитися зайвою клепою в голові, і... і... це від мене він дізнався про ферму Туві.

— Та охолонь уже, — мовив Жук. — Щ ає робитимемо? А то стоїш тут, мокнеш як хлющ.

— Дай подумаю, — просивистів Коркран і небавом пустився у швидкий біг, задріботівши, ніби в старому сільському танці. —

Піднімемося на пагорб і подивимося, щ о́ буде далі. Але навпростець. Потім заляжемо у живоплоті, де стежина, якою погнали худобу, підходить упритул до обори. Там, де минулого семестру ми знайшли мертвого їжака. Гайда!

Коркі подряпався через земляний насип і опинився в болоті, на яке від дощу перетворилася вся рілля. До клунь і сараїв Туві, що розташувалися на маківці горба, піднімався крутий схил. Хлопці минали всі перелази та стежки, перетинаючи поле навскоси, а діставшись живоплоту, пірнули в нього, наче гончак-бігль. Тепер стежка пролягала праворуч од них, в її напрямку лунало мукання корів і крики.

— Де Вітре поки що не зловили, — проказав Мак-Турк, збиваючи об стовпчик воріт кілька фунтів грязюки, налиплої на черевики, — але з таким успіхом він сам напроситься.

— І ми теж, якщо ти далі ось так стовбичитимеш. Присядь, йолопе, і крадись попід огорожею, — гарикнув на нього Коркран. — Так ми підберемося впритул до самісінької клуні. Хочеш уславитися зухом, то й поведься, як зухові годиться.

Хлопці зміями вповзли у старий, ріденький зсередини, широкий живопліт, що проходив менш ніж у сорока кроках од великої дерев'яної клуні, почорнілої від часу, і її квадратних прибудов. Десятихвилинний біг схилом підняв школярів на висоту щось із пару сотень футів над рівнем Горбовищ. І коли вітер розігнав тумани, стало видно великий зелений трикутник мокрої трави, на вістрі якого жовтіли піщані дюни, обрамлені білою піною прибою. Усе це нагадувало нечітку мапу, розстелену їм під ногами. На фоні хвиль, які шелестіли по крупній ріні пляжу, лунали несамовиті крики зі стежки.

— Що я вам казав, га? — проказав Коркран, визираючи у прогалину між гіллям, звідки було видно все подвір'я обори. — Троє людей з вилами порпаються у купі гною. Тепер уже пізно

попереджувати Де Вітре. Нас пов'яжуть, щойно ми поткнемо звідси носа. А його вже почули. Ну, не могли не почути. От дурбелики!

• • •

Далі — у повній книжці «Сталкі та його команда».
nashaknyga.com.ua